

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2026.4.21>
УДК 342.9

Ярослав Вікторович **СЕРБІН**
аспірант, Університет "КРОК"
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6668-5081>
e-mail: SerbinYV@krok.edu.ua

ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНО ЗНАЧУЩА ОСОБА» ТА «ОСОБА, ЯКА МАЄ ЗНАЧНУ ЕКОНОМІЧНУ ТА ПОЛІТИЧНУ ВАГУ В СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ»: ВИТОКИ, СПІВВІДНОШЕННЯ, ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

У статті досліджено поняття «політично значуща особа» та «особа зі значною економічною і політичною вагою в публічному житті», їхні спільні та відмінні риси. Встановлено, що обидві категорії спрямовано на запобігання незаконному впливу на державні інституції, однак відрізняються за цілями запровадження та механізмами правового регулювання. З'ясовано, що політично значущі особи підпадають під етичні стандарти та додатковий контроль, тоді як для осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті такі механізми обмежено. Наголошено, що ці категорії не є взаємовиключними та застосовуються з урахуванням індивідуальних характеристик особи і конкретних обставин.

Ключові слова: політично значуща особа, особа, яка має значну економічну та політичну вагу в суспільному житті, олігархи, деструктивний вплив, правозастосування, корупція, національна безпека, інституції, нормативно-правові акти, законодавча діяльність

ВСТУП

Дефініції «політично значуща особа» та «особа, яка має значну економічну та політичну вагу в суспільному житті» залишаються недостатньо вивченими в українських наукових дослідженнях. Вони набули досить широкого розголосу, однак, залишаються питання стосовно спільних для обох понять витоків, особливостей кожного з визначення та їх правозастосування в сучасній Україні.

МЕТА роботи – дослідити поняття «політично значуща особа» та «особа, яка має значну економічну та політичну вагу в суспільному житті», виявити їхні спільні та відмінні риси, а також оцінити особливості їх правозастосування в Україні та за кордоном. Досягнення означеної мети вимагало виконання наступних завдань: вивчення законодавства, національних та іноземних досліджень з окреслених питань. Окреслена мета досягнута завдяки зверненню до історико-правового, діалектичного, теоретико-юридичного та формально-логічного методів. Компаративістичний аспект дослідження реалізовано як у хронологічному вимірі, шляхом відстеження поступових етапів формування та впровадження, так і стосовно національного права та права інших держав.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні застосовано наукові методи, за допомогою яких реалізовано дослідницькі завдання. А саме із застосуванням оглядового аналізу здійснено вивчення позицій науковців стосовно правової природи означених понять. Також було здійснено звернення до порівняльного аналізу, на підставі якого співставлено підходи авторів стосовно досліджуваної проблематики.

В дослідженні застосовано роботи таких вітчизняних науковців як К. Бисага, В. Колпаков, Є. Курінний, П. Латковський, А. Шарая та ін. Також застосовано результати Парламентського дослідження стосовно моніторингу фінансових операцій осіб зі статусом «політично значуща особа», членів їх сімей та пов'язаних осіб.

РЕЗУЛЬТАТИ

Науковий інтерес більшості досліджень стосовно політично значущих осіб зосереджено на практичних

аспектах застосування поняття під час взаємодії з контрагентами, банківською системою тощо. Стосовно поняття «особа, яка має значну економічну та політичну вагу в суспільному житті», то, ймовірно, увага, що прикута до нього протягом першого року після прийняття Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним з надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» суттєво ослабла, хоч актуальним залишається подолання конфлікту інтересів, викликаного злиттям політиків, медіа та великого бізнесу, унеможливлення використання політичної влади для збільшення власних капіталів, забезпечення національної безпеки України в економічній, політичній та інформаційній сферах, захист конституційних прав та свобод громадянина, захист демократії, забезпечення державного суверенітету та уникнення випадків маніпулювання свідомістю громадян шляхом умисного спотворення інформації задля отримання доступу до ресурсів, що належать на праві власності українському народові [1].

Певна частина публікацій містили багато критичних зауважень стосовно недоліків закону в площині юридичної техніки, однак не зосереджувалися на теоретико-правовому вивченні поняття. Зауважимо, що системні корупційні ризики під час повномасштабного вторгнення росії набувають ознак ледве не загрози існуванню держави, тож наукова зацікавленість у всіх дотичних до впливу на функціонування інститутів державної влади питаннях є необхідною та актуальною. Так, взаємодія наведених понять потребує детальнішого вивчення їх генезису та застосування в теорії права залишається в тіні практичних аспектів щоденних практичних питань в царині фінансового моніторингу.

Звернувшись до Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 р. про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС, що затверджено рішенням Урядового комітету з питань європейської та

євроатлантичної інтеграції, міжнародного співробітництва, правової політики та правоохоронної діяльності від 20 березня 2025 р. (протокол № 3), маємо таке визначення. Політично значуща особа означає фізичну особу, якій довірено або було довірено визначені публічні функції, і включає таких осіб: (а) голів держави, голів уряду, міністрів, їхніх заступників або помічників; (б) членів парламенту або схожих законодавчих органів; (в) членів керівних органів політичних партій; (г) членів верховних судів, конституційних судів або інших судових органів високого рівня, рішення яких не є предметом подальшого оскарження, крім виняткових випадків; (е) членів аудиторських палат і рад центральних банків; (ф) послів, уповноважених та офіцерів високого рангу у збройних силах; (г) членів адміністративних, керівних або наглядових органів державних підприємств; (х) директорів, заступників директорів і членів рад або осіб, які виконують еквівалентні функції у міжнародних організаціях. Жодну з публічних функцій, зазначених у п.п. (а)-(х) не слід розуміти як таку, що охоплює посадових осіб середньої або нижчої ланки [2].

В українському законодавстві визначення наведено в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»: політично значущі особи – фізичні особи, які є національними, іноземними публічними діячами та діячами, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях [3].

Наведемо узагальнення фактичних обставин, що передували виникненню терміну політично значуща особа з роботи П.П. Латковського: Сані Абача був нігерійським диктатором, який разом з членами своєї сім'ї та соратниками протягом кількох років організував масштабну систематичну крадіжку активів Центрального банку Нігерії. Вважається, що викрадено кілька мільярдів доларів, які переказано на банківські рахунки у Великій Британії та Швейцарії. У 2001 р. уряд Нігерії, який прийшов на зміну режиму Абачі, спробував повернути ці гроші, звертаючись зі скаргами до кількох європейських відомств, зокрема до Федерального управління поліції Швейцарії, яке провело розслідування в близько 60 швейцарських банках; у ході цього розслідування з'явилося поняття «політично значуща особа», навколо якого в грудні 2000 р. ООН організувала комітет, що зрештою призвело до ухвалення в жовтні 2003 р. резолюції Конвенції ООН проти корупції, яка набула чинності в грудні 2005 р., з постійними щорічними оглядами імплементації та повернення активів, у 2004 р. вона стала законом ЄС [4]. Отже, сам генезис терміну «політично значуща особа» вказує на те, що, як і впровадження Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)», провідною метою слугувало викорінення однорідних негативних явищ. Спільним є й те, що, як і політично значущі особи, особи, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті – це, так би мовити, обличчя з перших шпальт, рейтингів найвпливовіших тощо.

В.К. Колпаков, Є.В. Курінний, А.А. Шарая визначили адміністративно-правовий статус політично значущих

осіб у системі фінансового моніторингу так: це врегульована адміністративно-процесуальними нормами сукупність наданих і гарантованих державою їх прав, свобод, законних інтересів, обов'язків, гарантій та відповідальності під час проведення фінансового моніторингу. З огляду на поняття структурними елементами такого статусу є комплекс прав, свобод, законних інтересів, обов'язків, гарантій та відповідальності, що перебувають у нерозривному взаємозв'язку і формують унікальність ресурсу правового становища політично значущих осіб [5]. Вважаємо, що унікальність ресурсу правового становища політично значущих осіб може бути розповсюджено і на деяких осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті.

Поняття економічної та політичної ваги в суспільному житті звертають нас до проблеми ранжування ваги тих чи інших осіб у суспільному житті. Філософська антропология позначила оцінку як ставлення людини (суспільства) до суспільних норм і цінностей, яке полягає у схваленні чи осуді їх, а також в субординації їх за важливістю [6]. Отже, вага, важливість, вплив – всі ці поняття застосовуються для субординації осіб за критерієм важливості того конструктивного чи деструктивного впливу, що вони можуть мати на суспільне життя. Стосовно обґрунтованості припущення такого можливого впливу слід враховувати таке.

Зауважимо, що сучасні цифрові ЗМІ не передбачають того, що для розповсюдження інформації потрібно бути власником газети чи телеканалу. Погоджуємося з висновком, що міститься у вступі Огляду судової практики КЦС ВС стосовно справ про захист гідності, честі та ділової репутації: розвиток інформаційних технологій дав змогу кожній особі розповсюджувати інформацію будь-якого змісту серед необмеженого кола людей, що призводить або може призвести до неправомірного зловживання цим шляхом розповсюдження недостовірної інформації [7]. Сучасному етапу розвитку комунікацій притаманне емоційне, а не раціональне забарвлення. Так, словник сучасної суспільно-політичної лексики наводить таку дефініцію: *пост-правда* – обставини, за яких об'єктивні факти менш значущі у формуванні суспільної думки, ніж апелювання до емоцій і особистих переконань; інформаційний потік, що спеціально конструюється в сучасному суспільстві за допомогою ЗМІ для створення віртуальної, відмінної від дійсності, реальності з метою маніпулювання суспільною свідомістю [8]. За таких обставин політичний вплив на формування суспільної думки не завжди пов'язаний з економічною вагою чи статками, а певної політичної ваги може набути будь-яка особа. Сучасна історія формує приклади коли дописи на підтримку того чи іншого кандидата від популярної співачки чи спортсмена мають значний вплив на виборчу кампанію.

Досліджуючи доробок міжнародного досвіду стосовно політично значущих осіб, К.В. Бисага навів таке: у Великій Британії термін (Politically Exposed Person, PEP) визначено у ст. 14(5) Акту про запобігання відмивання коштів 2007 р.: «...(А) Особа, яка є або в будь-який час у попередньому році, була представником влади та мала владні повноваження – I. у будь-якій державі, крім Сполученого Королівства; II. в інститутах Співтовариства; або III. Міжнародних органах, зокрема особа,

яка потрапляє в наступні категорії, перелічені у п. 4 (1) (а) пар. 2; (Б) член сім'ї особи, згаданої у пп. (а), зокрема особи, яка потрапляє в категорії, перелічені у п. 4 (1) (с) пар. 2; або (С) відомий близький соратник особи, зазначеної у пп. (а), зокрема особи, яка потрапляє в одну з категорій, перелічених у п. 4 (1) (D) пар. 2.»; Пар. 2 надає такі роз'яснення: «Політично значущі особи (1) для цілей регулювання ст.14 (5): (А) Фізичні особи, які є або виконували важливі державні функції, включаючи таке: I. Глави держав, глави урядів, міністри та заступники або помічники міністрів; II. Члени парламентів; III. Члени верховних судів, конституційних судів або інших судових органів високого рівня, рішення яких зазвичай не підлягають подальшому оскарженню, крім як за виняткових обставин; IV. Члени ревізійних органів або рад центральних банків; V. Посли, повірені у справах та високопоставлені офіцери у збройних силах; і VI. Члени адміністративних, управлінських або наглядових органів державних підприємств; (Б) категорії, викладені в п.п. з (I) до (VI) пп. (а) не включають середньої ланки або більш нижчих за рангом чиновників; (С) до найближчих родичів відносяться: I. Дружина; II. Партнер; III. Діти та їхні дружини або партнери; IV. Батьки; (Д) Особи, відомі як соратники: I. Будь-які особи, які, як відомо, несуть солідарну бенефіціарну відповідальність власників юридичної особи, або мають будь-які інші близькі ділові відносини з особою, зазначеною у Законі 14 (5) (а); і II. Будь-яка особа, яка є єдиним бенефіціарним власником юридичної особи, яку створено на благо особи, згаданої у Законі 14 (5) (а). (2) У п. (II) (с), «партнер» означає особу, що розглядається національним законодавством як еквівалент чоловіка/жінки» [9].

Зіставлення законодавства України з практиками ЄС, Великої Британії, Канади та Швейцарії демонструє як наявність спільних елементів – визначення політично значущих осіб, необхідність ризик-орієнтованого підходу, встановлення мінімального строку моніторингу після залишення посади, – так і певні розбіжності, наприклад, у підходах до трактування пов'язаних з політично значущою особою осіб або тривалості збереження статусу політично значущої особи [10].

ВИСНОВКИ

Наведені поняття не є взаємовиключними та стосовно кожної конкретної особи можуть застосовуватися залежно від її індивідуальних характеристик. Станом на сьогодні визначення політично значущої особи

в Україні пройшло етапи формування та має перспективи ефективного правозастосування. Поняття економічної ваги може бути окреслене шляхом економічних показників, що мають об'єктивне вираження та ранжування на підставі цифрових показників. На відміну від наведеного поняття політичної ваги передбачає оціночну субординацію осіб за важливістю, що породжує питання методів та критеріїв такого ранжування. В епоху цифрових комунікацій та постправди саме поняття політичної значущості особи є найбільш дискусійним. Маючи доступ до медіа та формування інформаційних осіб можна як применшувати так і перебільшувати політичну значущість тої чи іншої особи (її цитування, особистий бренд тощо). Хоча сам генезис терміну «політично значуща особа» вказує на те, що, як і у разі формування визначення осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті, провідною метою слугувало викорінення незаконного впливу на державні інституції, однак мета запровадження визначень має значні відмінності, що підштовхує до подальших наукових розроблень. Наприклад, протидія маніпулюванню свідомістю громадян шляхом умисного спотворення інформації для отримання доступу до ресурсів, що належать на праві власності Українському народові набула рис екзистенційної боротьби, адже метою таких маніпуляцій можуть окреслюватися не тільки суто економічні вигоди, а й військові переваги. За таких умов політична вага в суспільному житті має оцінюватися з урахуванням патріотизму, що створює певні складнощі саме стосовно осіб, які мають значну економічну та політичну вагу. Політично значущі особи, які є національними публічними діячами в Україні, як і в інших державах, мають відповідати певним критеріям, етичним стандартам тощо. Наприклад, Загальним правилам етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, Кодексу суддівської етики тощо. Отже, є додаткові механізми забезпечення інформування таких осіб про норми етичної поведінки та доброчесності. Слід констатувати, що для осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті такі механізми відсутні. Адже на відміну від більшості політично значущих осіб вони зазвичай не виконували публічних функцій та могли не зазнавати впливу етичних стандартів, що передбачено для певних категорій публічних осіб.

Список використаних джерел

1. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів): Закон України від 23.09.2021 р. № 1780-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>
2. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_037-15#Text
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України №361-IX від 06.12.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
4. Латковський П.П. Виконання публічних функцій політично значущими особами в міжнародних організаціях: виклики сучасності та національний вимір. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. Вип. 2 (61). С. 202-206. DOI: 10.32782/руув.v2.2025.35
5. Колпаков В.К., Курінний Є.В., Шарая А.А. Адміністративно-правовий статус політично значущих осіб у системі фінансового моніторингу. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 388-393. DOI: 10.32842/2078-3736/2024.3.58
6. Словник-довідник з курсу «Філософської антропології» для студентів 2, 3, 4 курсів усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання / укл. А.Г. Чичков та ін. Дніпропетровськ, 2014. 20 с. URL: https://udhtu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/08/Filosofiya_antropologiya_slovnik.pdf
7. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах про захист гідності, честі та ділової репутації / уклад. Д.Д. Луспенник. Київ, 2019. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogliad_KCS.pdf
8. Словник сучасної суспільно-політичної лексики (1991-2022 pp.) / укл. І.А. Казимирова та ін. Київ, 2024. 500 с. URL:

https://www.nas.gov.ua/storage/editor/files/slovnnyk_1739450120.pdf

9. Бисага К.В. Політично значущі особи: міжнародний досвід. *Сучасна наука XXI століття (10-12.06.2015)*. 2018. URL: <https://int-konf.org/ru/2015/suchasna-nauka-khkh-stolittya-10-12-06-2015/1083-bisaga-k-v-politichno-znachushchi-osobi-mizhnarodnij-dosvid>

10. Парламентське дослідження щодо моніторингу фінансових операцій осіб зі статусом «політично значуща особа», членів їх сімей та пов'язаних осіб. 16 с. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33913.pdf>

References

1. On the Prevention of Threats to National Security Related to the Excessive Influence of Persons who have Significant Economic or Political Weight in Public Life (Oligarchs): Law of Ukraine dated 23.09.2021 No 1780-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text> (in Ukrainian).

2. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_037-15?lang=en (in Ukrainian).

3. On prevention and counteraction to the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction: Law of Ukraine dated 06.12.2019 No 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (in Ukrainian).

4. Latkovskiy P.P. The performance of public functions by politically prominent individuals in international organisations: contemporary challenges and the national dimension. *Prekarpathian Legal Bulletin*. 2025. Vol. 2 (61). pp. 202-206. DOI: 10.32782/pyuv.v2.2025.35 (in Ukrainian).

5. Kolpakov V.K., Kurinnyi Ye.V., Sharaia A.A. Administrative law status of politically exposed persons in the financial monitoring system. *Law and society*. 2024. Vol. 3. pp. 388-393. DOI: 10.32842/2078-3736/2024.3.58 (in Ukrainian).

6. Dictionary-reference book for the course "Philosophical Anthropology" for students of 2nd, 3rd, 4th years of all specialties of full-time and part-time forms of study / compiled A.H. Chichkov et al. Dnipropetrovsk, 2014. 20 p. URL: https://udhtu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/08/Filosofiya_antropologiya_slovnnyk.pdf (in Ukrainian).

7. Review of the judicial practice of the Cassation Civil Court within the Supreme Court in cases on the protection of dignity, honor and business reputation / compiled D.D. Luspenyk. Kyiv, 2019. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogliad_KCS.pdf (in Ukrainian).

8. Dictionary of Modern Socio-Political Lexicography (1991-2022) / compiled I.A. Kazimirov et al. Kyiv, 2024. 500 p. URL: https://www.nas.gov.ua/storage/editor/files/slovnnyk_1739450120.pdf (in Ukrainian).

9. Bysaha K.V. Politically significant individuals: international experience. *Modern science of the 21st century (10-12.06.2015)*. 2018. URL: <https://int-konf.org/ru/2015/suchasna-nauka-khkh-stolittya-10-12-06-2015/1083-bisaga-k-v-politichno-znachushchi-osobi-mizhnarodnij-dosvid> (in Ukrainian).

10. Parliamentary study on monitoring financial transactions of persons with the status of "politically exposed persons", their family members and related persons. 16 p. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33913.pdf> (in Ukrainian).

Yaroslav SERBIN

postgraduate student, "KROK" University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6668-5081>

e-mail: SerbinYV@krok.edu.ua

THE CONCEPT OF A "POLITICALLY EXPOSED PERSON" AND A "PERSON WHO HAS SIGNIFICANT ECONOMIC AND POLITICAL WEIGHT IN PUBLIC LIFE": ORIGIN, RELATIONSHIP, FEATURES OF LAW ENFORCEMENT

Introduction. The definitions of "politically exposed person" and "person who has significant economic and political weight in public life" remain insufficiently studied in Ukrainian scientific research. They have gained quite wide publicity, however, questions remain regarding the common origins of both concepts, the peculiarities of each definition, and their application in modern Ukraine.

The purpose of the paper is to investigate the concepts of "politically significant person" and "person who has significant economic and political weight in public life", to identify their common and distinctive features, and to assess the peculiarities of their legal application in Ukraine and abroad.

Results. It has been established that in the era of digital communications and post-truth, the very concept of political significance of a person is the most debatable. Having access to the media and the formation of information personalities, one can both downplay and exaggerate the political significance of a particular person (quoting them, personal brand, etc.). Although the very genesis of the term politically significant person indicates that, as in the case of the formation of the definition of persons who have significant economic and political weight in public life, the leading goal was to eradicate illegal influence on state institutions, however, the purpose of introducing the definitions has significant differences, which prompts further scientific developments. It has been determined that politically significant persons who are national public figures in Ukraine, as in other states, must meet certain criteria, ethical standards, etc. It has been established that there are additional mechanisms for ensuring that such persons are informed about the norms of ethical behavior and integrity. It is noted that such mechanisms are absent for individuals who have significant economic and political weight in public life. After all, unlike most politically significant individuals, they usually did not perform public functions and could not be influenced by the ethical standards provided for certain categories of public figures.

Conclusion. It is established that these legal categories are not mutually exclusive and can be applied to each specific person depending on his individual characteristics. It is noted that the definition of a politically significant person in Ukraine has gone through stages of formation and has prospects for effective law enforcement. The concept of economic weight can be outlined through economic indicators that have an objective expression and ranking based on digital indicators.

Keywords: politically exposed person, a person who has significant economic and political weight in public life, oligarchs, destructive influence, law enforcement, corruption, national security, institutions, regulatory legal acts, legislative activity